

Loes van Overeemlezing over Anna Rijper

7 juli 2019

Nationaal Monument
Kamp Amersfoort

Goedemorgen, allemaal. Welkom hier in het Herdenkingscentrum van Kamp Amersfoort. Mijn naam is voluit: Sjouke Anne Rijper. Vernoemd naar oma en opa. Jongste kleinzoon van Anna Rijper-Ros en dominee Sjouke Rijper. Mijn opa werd hier vlak buiten het kamp vermoord, net als mijn ooms Klaas en Frans en onderduiker Henk van Dijk. En dat gebeurde in november 1944, bijna 75 jaar geleden.

Ik neem u vanochtend mee door ons familieverhaal, waarbij ik vooral inzoom op de oorlogsjaren. Mevrouw Loes van Overeem, herdenkende, zal ik ook ingaan op de overeenkomsten tussen de dames.

In mei dit jaar verscheen dit artikel in het Historisch Weekblad over Loes van Overeem. De kop luidt: *'Eigengereide engel' roept weerstand op. Gemengde gevoelens over Rode Kruis-verpleegster in kamp Amersfoort.*

Hoe kan het dat mevrouw Van Overeem zo veel voor elkaar kreeg? Ging zij niet te bevriend om met hoge Duitsers?

Roddel en twijfel waren er ook over de Rijpers. Wie heeft hen verraden? Of was het hun eigen onvoorzichtigheid? Ik heb het er straks over.

Toen ik gevraagd werd deze lezing te houden, twijfelde ik in eerste instantie. Moet ik dit wel doen? Zou oma Rijper dit gewild hebben? En mijn ooms en tantes? Op zondagochtend nog wel, het moment van de kerkgang. Maar ik sta hier, mijn besluit is u duidelijk. Dit verhaal gaat over geloof... en over vertrouwen, moed, onverzettelikheden, doorzettingsvermogen. Het is, hoewel ik zelf ongelovig ben, doorspekt van evangelie en past dus op een zondagochtend. Ik vertel dit verhaal omdat het gehoord mag en moet worden.

Van mijn oom, Johan Rijper, kreeg ik dertien jaar geleden een verzameling familiedocumenten in bewaring. Een archief met foto's, brieven, krantenartikelen, diploma's, persoonsbewijzen; van alles zat ertussen.

Van de familiegeschiedenis van de Rijpers circuleerden veel verhalen, maar die waren nog nooit bijeengebracht. De nog levende kinderen van dominee Rijper waren op zo'n hoge leeftijd, dat, WILDE ik hen nog spreken over de oorlogsjaren, ik ze NU moest spreken. Dat deed ik. Op basis hiervan, samen met de familiedocumenten en resultaten uit archiefspeurwerk, maakte ik de website sjoukerijper.nl

Straks ga ik in op de oorlogsjaren. Eerst in het kort wat daaraan voorafging. Wie is Anna Rijper? Ze wordt geboren in Leiden op 30 juli 1886.

Anna ontmoet Sjouke Rijper aan het begin van de vorige eeuw via de kerk. Hun vaders zijn met elkaar bevriend. Pieter Ros is een kruidenier in Leiden die op een zeker moment naar Amsterdam verhuist.

Sjouke is zoon van zeeman Pieter Rijper en zijn vrouw Aafje Sjoukes. Een Westfries geslacht. Ze zijn orthodox-protestant. Streng in de leer.

Sjouke is in eerste instantie onderwijzer maar heeft van jongs af aan een vurige wens om predikant te worden. Met zelfstudie verdiept hij zich in theologie.

Aan het begin van de vorige eeuw trekken veel protestantse boeren naar het katholieke Argentinië. Voor hun kinderen is er gebrek aan bijpassend onderwijs en dominees.

Sjouke en Anna wagen in 1912, met twee jonge kinderen, de overtocht naar Argentinië. Dat is best een ingrijpend besluit, zeker in die tijd. Ze laten alles achter zich en beginnen opnieuw in een vreemd, warm en stoffig land met weinig voorzieningen. Ze vestigen zich Tres Arroyos, een Hollandse enclave op 500 kilometer van Buenos Aires.

Zeven lange, zware jaren volgen waarin keihard gewerkt wordt. Anna en Sjouke runnen een internaat en een school. Onder erbarmelijke omstandigheden.

Omdat er een gebrek is aan predikanten wordt Sjouke hier, na grondige examinatie, bevestigd tot predikant. Zijn grote wens gaat in vervulling. Maar hij krijgt dus ook die taak erbij.

Anna Rijper is bijna doorlopend in verwachting, heeft jonge kinderen en neemt de zorg van de internaatkinderen op zich. Groot probleem is ook de gezondheid van Sjouke. Door TBC in zijn jeugd leeft hij op één long.

Desondanks draait hij lange dagen en legt hij enorme afstanden af in dit bloedhete land. Hij werkt veel te hard. De dominee krijgt, wat we nu zouden noemen, burn out en keert na de Eerste Wereldoorlog opgebrand terug.

Zijn gebrekkige gezondheid blijft hem ook parten spelen in de tien jaar dat hij predikant is in Nieuw-Weerdinge, in de provincie Drenthe. Desondanks blijven

kinderen geboren worden. De teller staat op vijftien kinderen in 1929, als de jongste wordt geboren.

Anna is dan 40 jaar. Zij bestiert een druk huishouden en heeft er ook nog een zieke man bij. Ziek, zowel fysiek als mentaal. Daarnaast doet ze werk voor de Nederlandse Christelijke Vrouwen Bond en andere verenigingen. Dan denken wij dat wij zo druk zijn in deze tijd. Ongelooflijk hoe mijn oma dit allemaal volhield. Sjouke is op 45-jarige leeftijd volledig arbeidsongeschikt en verhuist met zijn grote gezin naar Amersfoort.

Dit is dat gezin midden jaren dertig. 15 kinderen, met de kleintjes op de voorgrond en op de achterste rij de uitwonenden kinderen, waarvan sommigen met aanhang. Dit is in de tuin van de Johannes Bosboomstraat 15 in het Vermeerkwartier. Anna en Sjouke leven van een bescheiden uitkering en het inkomen van hun al werkende, nog thuiswonende, kinderen.

Anna Rijper houdt haar gezin met ontembare energie draaiende. Keerzijde is wel dat er geen privacy is in het gezin en weinig individuele aandacht voor de kinderen. Dochter Mien zegt later: 'wij zijn klassikaal opgevoed'.

Anna heeft met haar man er een extra taak bij. Want Sjouke is patiënt. Heeft zieke longen, zieke zenuwen en lijdt aan migraineaanvallen. Als de situatie thuis niet meer houdbaar is, wordt hij een tijdje opgenomen in een inrichting.

Rond het begin van de oorlog, wonen van de vijftien kinderen er nog acht thuis. Het gezin Rijper staat in de oorlog bekend als een 'Oranjenest'. Sjouke en Anna bieden onderdak aan een onderduiker. Ook veel hun de kinderen zitten in de illegaliteit.

Zo is Piet als oud-officier ondergedoken en sluit zich aan bij het verzet. Suze huisvest onderduikers met haar man Gert Veenendaal. Jo is koerierster en actief bij het vinden van adressen voor onderduikers. Frans is via zijn werk bij het kadaster in contact gekomen bij de Raad van Verzet. Hij is actief betrokken bij sabotageacties op het spoor en overvallen op distributiekantoren. Klaas wordt door Frans bij het verzet betrokken. Net als onderduiker Henk van Dijk.

De kinderen Rijper vinden hun illegale werk een vanzelfsprekendheid. Ze staan altijd klaar voor koerierswerk en onderduikadressen. Sjouke schrijft in een brief:

"Zeer gezegend zijn we en dat blijkt ook uit het feit dat allen zonder uitzondering goede Nederlanders zijn en de consequenties hiervan willen aanvaarden."

Anna en Sjouke krijgen groot verlies te verwerken aan het einde van 1942. Hun oudste kind de verpleegkundige Aafje Rijper, krijgt de taak om een zoon, uit het gezin dat zij verzorgde, naar een onderduikadres te begeleiden, om zo te voorkomen dat hij naar Duitsland zou worden gestuurd, om te werk te worden gesteld. Op het station van Utrecht krijgen ze het aan de haak met een Duitse officier. Wat er precies wordt gezegd en gebeurt, is onduidelijk. Wel staat vast dat de 31-jarige Aafje zich letterlijk doodschrikt. Ze krijgt een hartverlamming en overlijdt op het perron. Het is het tweede kind dat Anna verliest. Eerder al een kind in Argentinië.

De Rijpers zetten hun verzetswerk voort. In het najaar van 1944 gaat het mis. Klaas en Frans wordt gevraagd tijdelijk wat wapens te verbergen. Hun moeder, Anna Rijper, stemt er mee in. De dominee heeft hier geen weet van.

Op vrijdag 6 oktober is er een grote razzia in Amersfoort. Duitsers ronselen zo'n vijfduizend mannen van tussen de 17 en 40 jaar voor de arbeidsinzet. Ze worden verzameld op het kazerneterrein aan de Leusderweg, op een kilometer afstand van de Rijpers. Van sommige mannen doorzoeken SS-ers de huizen. Ze zoeken naar bewijzen voor verzetsactiviteiten, zoals deze wapens. Het is nu dus bloedlink om je buiten te begeven.

Twee dagen na de razzia is er geen dominee meer te vinden die nog durft te preken. Maar Sjouke wel, in de kerk aan de Zuidsingel in Amersfoort. Zijn preken zijn loodzware kost. Heel dogmatisch. Hij schrijft ze uit in schriftjes. Sommige daarvan zijn bewaard gebleven. Ze zijn voor mij bijna niet te lezen. Het is een misverstand dat hij verzetspreken houdt. Want openlijk de Duitsers bekritisieren is zeer gevaarlijk. Maar er zit wel een bemoedigende boodschap in. Dat kan je, in deze nerveuze periode, beschouwen als een daad van verzet. Alsof hij het onheil voorziet, preekt hij over Psalm 31 van David; een gebed in nood.

*Bij U, Here, schuil ik,
laat mij nimmer beschaamd worden.
Doe mij ontkomen door uw gerechtigheid,
neig uw oor tot mij, red mij haastig.*

Dit was zijn zwanenzang, schijft Anna. En hij eindigt met de woorden:

“Bij U schuilen, als alles ons ontvalt, ja ook als de kogel ons treft.”

Die kogel is dan dichterbij dan hij op dat moment kan bevroeden.

Wie er precies wat heeft gezegd is niet duidelijk. Maar door iemand worden de Rijpers verlinkt. Uit verhoren na afloop van de oorlog wordt duidelijk wat er op de avond van donderdag 16 november gebeurt. Het is de avond voordat de verzetsgroep van Frans Rijper en consorten weer in actie komt.

Een groepje landwachters in burger staat voor de deur van de Rijpers. Een heel gerichte actie. Ze weten kennelijk dat hier iets te halen valt. Ze bellen aan en worden binnengelaten door Frans.

Anna en Sjouke luisteren met hun kinderen op dat moment naar de illegale radio om te horen hoe het gaat met de opmars van de geallieerden. Ik heb het opgezocht. Die dag werd Valkenburg bevrijd.

Voor de Rijpers gebeurt het omgekeerde. Als de tussendeuren worden opgetrokken en ze horen 'handen omhoog', denken ze eerst dat het om een grap gaat. Niets blijkt minder waar.

De handen moeten in hun nek. Frans zijn handen worden met touw vastgebonden. Er wordt geschreeuwd. Het huis wordt vluchtig doorzocht. Bijbels vliegen door de kamer. Sjouke protesteert omdat die bijbels hem heilig zijn.

Na drie uur wordt het gezin afgevoerd. Via het politiebureau gaan ze naar Kamp Amersfoort. Daar worden ze opgesloten in de bunker. Dus niet in een houten barak, zoals de meesten kampgevangenen, maar in een stenen gebouw met 22 cellen. Mannen en vrouwen gescheiden.

Zaterdag 18 november is er familieverhoor. Klaas, Frans en Henk van Dijk in de ene hoek van de verhoorkamer met hun handen in hun nek. De overige gezinsleden (inclusief Sjouke en Anna) recht tegenover hen, naast elkaar.

Ze krijgen te maken met de sadistische Joseph Kotälla, de vervangend kampcommandant, De Beul van Amersfoort. Anna is bang dat haar twee jongste zoons, Theo en Henk, doorslaan. Maar dat gebeurt niet.

Als Kotälla even de verhoorkamer uitloopt, fluistert Frans dat hij heeft bekend alleen verantwoordelijk te zijn, in de hoop daarmee Klaas Rijper en Henk van Dijk vrij te pleiten. Hij zegt dat hun is verteld dat ze worden doodgeschoten. De Rijpers tegenover hen zeggen dat ze dat niet moeten geloven en fluisteren de drie moed in. Anna, Sjouke en de kinderen moeten radeloos zijn.

Europa is op dat moment al half bevrijd. Het is duidelijk dat de Duitsers de oorlog zullen verliezen. De strafprocedures stelden al niets voor; van rechtsspraak was geen sprake. Maar nu helemaal niet meer. Verzetslieden als Frans, Klaas en Henk van Dijk zijn Todeskandidaten. Een paar uur na het

verhoor worden ze uit de bunker gehaald. Ze gaan zogenaamd op transport. Eerst naar Utrecht en dan naar Neuengamme, een concentratiekamp in Noord-Duitsland, bij Hamburg. Maar al snel merken de jongens dat het anders loopt. Samen met een verzetsman uit Soest worden ze naar de schietbaan geleid.

De beruchte Beul van Amersfoort, Joseph Kotälla, heeft de leiding over het vuurpeloton. Hij trekt een witte jas aan om zijn uniform voor vlekken te behoeden. Uit verhoren blijkt dat één van de jongens, voordat er geschoten wordt, een laatste, ultieme verzetsdaad pleegt. Oog in oog met het vuurpeloton zegt hij tegen Kotälla: *'Een flinke vent ben jij, om ons neer ter schieten. Hiervoor krijg jij vast het IJzeren Kruis.'* (Dat is een Duitse onderscheiding.)

Wie de uitspraak doet, weten we niet. Maar wat een moed om dat te zeggen, op dat moment. Daarna klinken de schoten. Schoten die Anna misschien wel gehoord heeft. En misschien ook de kinderen. Duidelijk is wel dat ze die schoten dan niet koppelen aan deze executie. Want tot maanden na de oorlog vermoeden ze, hopen ze, dat de jongens in Duitsland vastzitten.

De andere Rijpers zitten nog in de bunkercellen. Na een paar dagen worden Anna's jongste twee zonen zijn vrijgelaten. Theo en Henk zijn waarschijnlijk te jong. Haar man Sjouke zit dan nog vast, samen met zoon Johan. Anna schrijft over Sjoukes gemoedstoestand op dat moment:

"Hij was zich volkomen bewust niets anders gedaan te hebben dan wat een vaderlander kon doen."

De familieleden treffen elkaar zo nu en dan in de doucheruimte. Anna ziet haar man op de 27ste november, negen dagen na de moord op de jongens. Hij is ziek. Is bang dat hij tijdens een verhoor wordt gemarteld. Hij zegt tegen Anna dat hij de Heiland liefheeft.

"Voor jou en de kinderen heb ik zoveel ik kon gezorgd en de Heere zal verder voor jullie zorgen. Ik ben veel gauwer bij mijn Heiland."

Anna en Sjouke zijn in grote onzekerheid over het lot van hun zoons en de huisgenoot. Maar ook over de uitwonenden kinderen die betrokken zijn bij verzetsactiviteiten. En hun twee jongste zoons. Naar wie zijn zij overgeplaatst? En de vraag is: komen zij en kinderen hieruit?

Gelukkig is Anna bij haar dochter Trijnie en zijn Jo en Mien ook samen. Kunnen ze met elkaar praten en bidden. Want vaststaat dat zij enorm veel hoop en moed putten uit hun geloof.

De dag na de ontmoeting met Anna mag Sjouke naar huis, omdat hij zo ziek is. Nietsvermoedend nemen ze afscheid. *“Hij was goedsmoeds”*, schrijft Anna.

De aankondiging van zijn vrijlating blijkt een al vaker toegepaste list van Kotälla. Om onrust onder gevangenen te voorkomen, roept hij ze af om vrijgelaten te worden. Dat gebeurt ook bij acht verzetslieden uit Zwolle. Net als zij, ontvangt ook dominee Rijper zijn vrijlatingsbewijs. Gereed voor vertrek zitten ze in het wachtlokaal.

Sjouke zingt zachtjes psalmen voor zich uit. Buiten begint het donker te worden.

Joseph Kotälla komt binnen. Hij roept de acht namen van Zwolse verzetslieden af. Dan wijst hij met zijn zweepje naar de dominee en zegt: *“Nehmen Sie den alten Kerl auch mit. Er ist ja doch krank...”*

Sjouke gaat naar huis, denkt Anna. Maar in tegenstelling tot dat, loopt hij naar een heideveldje net buiten het kamp.

Anna schrijft: *“Hij ging niet naar huis, maar naar het eeuwig Vaderhuis, waarnaar zijn hart altijd uitging.”*

Sjouke kan zijn lotgenoten maar moeilijk bijhouden. Hij leunt zwaar op de zilveren handgreep van zijn wandelstok.

Kotälla neemt van iedereen de horloges en ringen af. De eerste vier mannen worden doodgeschoten. De dominee moet met de andere vier wachten.

Staan voor een open graf in de heidegrond en wetend welk onheil hem te wachten staat, vraagt hij of hij nog iets mag lezen uit zijn zakbijbel. Maar dat wordt hem niet gegund. Kotälla pakt het bijbeltje af, bladert erdoor en gooit het in de kuil. Hij breekt Sjoukes wandelstok en gooit ook die in het gat. Om half zes 's middags worden ook zij doodgeschoten.

De moord op dominee Rijper gaat als een lopend vuurtje door het kamp. Anna vermoedt dat er iets ergs is gebeurd. Niemand durft haar aan te spreken. *“De één een nog somberder gezicht dan de ander”*, schrijft ze. Die middag hoort ze via via wat er is gebeurd. Maar er openlijk over praten kan niet. De Duitsers willen de moordpartij geheimhouden.

“We moesten ons vermennen”, zegt dochter Mien. Anders zouden ze uitzoeken wie er had gelekt. We konden geen kant op met ons verdriet.”

Anna schrijft een paar dagen later, in brief aan haar oudere kinderen, wel over de moord op haar man:

“We mogen geloven dat zijn taak voorbij was. Anders was hij nog bij ons. En nu kinderen, ga ik mijn weg alleen verder, eenzaam maar met God gemeenzaam, totdat we eens verenigd God mogen prijzen en Jezus Christus die ons verlost heeft.”

De familie hoopt dat Anna, en haar dochters en zoon, rond kerst worden vrijgelaten. Maar die hoop blijkt ijdel. Al zingend slijten de dames de dagen, want zingen ontspant. Kerstliederen galmen door de kille bunker. Die geven niet alleen de vrome Rijpers moed, maar ook medegevangenen, waarvan sommigen in verduisterde dodencellen. Die vermoeden dat engelen zijn neergedaald in het kamp. Een gevangene, die het kamp niet heeft overleefd, schrijft erover in zijn laatste brief naar huis, zo vertelt een vrouw na de oorlog aan Anna Rijper.

Pas op 23 januari 1945, als ze 68 dagen hebben vastgezet, worden Anna en haar dochters Trijnie, Mien en Jo vrijgelaten.

Anna's zoon Johan blijft vastzitten in Kamp Amersfoort. In het voorjaar van 1945 worden aan de lopende band gevangenen doodgeschoten uit wraak op verzetsdaden. Johan ontspringt de dans omdat hij te jong is. Wel wordt hij tot drie keer toe op transport gezet naar concentratiekamp Neuengamme. Maar steeds haalt de dokter hem uit de rij gevangenen, met de smoes dat Johan Rijper te ziek is voor transport. Kennelijk vindt hij dat er geen Rijper meer mag sterven in het kamp.

Dochter Jo Rijper wordt drie weken naar haar vrijlating wegens koerierswerk alweer opgepakt en afgevoerd naar de gevangenis in Utrecht. Gelukkig worden zowel Jo als Johan eind april vrijgelaten. De Duitsers hebben het Kamp dan al overgedragen aan Loes van Overeem van het Rode Kruis.

Er komt een einde aan de onzekerheid over de jongens als hun lichamen worden gevonden. Eerst dat van Sjouke in een veldje buiten het kamp, wat nu een golfbaan is. En een paar dagen later vinden ze bij de schietbaan de lichamen van de Klaas, Frans en huisgenoot Henk van Dijk.

Anna wacht een zware taak. Zij moet Joseph Kotälla identificeren en hij haar. Ze staat oog in oog met de Beul van Amersfoort, de moordenaar van haar man en twee zoons.

In het Duits wordt hem gevraagd: “Kent u deze vrouw?” Kotälla antwoordt van niet. Anna ijskoud: “Zo, nu herkent u mij niet meer?” “Ach”, zegt Kotälla: “Bent u de domineesvrouw? U ziet er nu veel beter uit.”

Daarna identificeert Anna, samen met dochter Jo: haar man, haar twee zoons en de huisgenoot, op basis van kledingstukken die gemerkt zijn met initialen. Zij worden met z'n vieren herbegraven op Rusthof.

Hoe pak je na zo'n drama je leven weer op? Een dochter verloren, twee zoons en je man. Dochter Jo zegt: ze accepteerde het leven zoals het is. Dat heeft ze in het concentratiekamp ook gedaan. Natuurlijk heeft ze gehuild, maar ze accepteerde het wel. Een vrouw zegt tegen Anna na de oorlog: "Ik begrijp niet hoe u kan doorleven, met het zo'n groot verlies. Anna antwoordt:

"Jezus zegt in Lukas 7 tegen de overleden jongeling van Naïn: Sta op. En toen stond hij op. Wie ben ik om niet op te staan? Morgen is er weer een dag."

Het zal niet gemakkelijk zijn geweest. Wat goed dat haar rotsvaste vertrouwen in God haar de kracht geeft om door te gaan. Man en drie kinderen en een huisgenoot verloren. Het gezin is berooid. De inboedel is geroofd. En toch pakken ze de draad weer op. Morgen is er weer een dag.

Joseph Kotälla wordt na de oorlog ter dood veroordeeld, wat later wordt omgezet in levenslang. Hij zit opgesloten in de koepelgevangenis als één van de drie van Breda. Nederland is begin jaren zeventig verdeeld over hun lot.

De toenmalige Minister van Justitie, Dries van Agt, is van plan Kotälla en de twee andere oorlogsmisdadigers in Breda vrij te laten. Hij wil het dossier sluiten. Er volgen emotionele vergaderingen in de Tweede Kamer. De publieke tribune zit vol. Van Agt:

"Alle verschrikkingen van oorlog en bezetting zijn geleden om de rechtstaat te herwinnen op een systeem van extreme rechteloosheid. Die, ten koste van zoveel, bevochten rechtstaat eist dat een straf waarmee verder geen redelijk doel te bereiken valt, wordt beëindigd."

'Dat er toch nog mensen zijn, die voor vrijlating zijn. Ik kan dat niet begrijpen', zegt een Joodse jongen op straat na het debat. En toch is Anna Rijper is voor vrijlating. Ook hier weer baseert zij zich op haar geloof. Zij zegt: "Laat ze maar vrij. Ze zullen door God worden berecht." God als rechter in het hiernamaals. Toch blijven ze vastzitten. Kotälla overlijdt in 1979 in de koepelgevangenis van Breda.

Eind oktober verschijnt dit boek: 'De Beul van Amersfoort', de biografie van Josef Kotalla, geschreven door historicus en journalist Richard Hoving. Ik heb hem alle informatie verstrekt die ik had over hem, in relatie tot de Rijpers. Ik

ben benieuwd naar zijn verhaal. Hoe kon deze man zo in en in slecht zijn. Was hij geheel of gedeeltelijk ontoerekeningsvatbaar? We gaan het lezen eind oktober, begin november. Op de kop af 75 jaar na deze geschiedenis.

Vijf jaar na de oorlog komt er een voorlopig monument op de plek van Kamp Amersfoort. Dochter Jo Rijper onthult dat. Drie jaar later doet minister-president Willem Drees dit bij het blijvende monument: 'De Stenen Man'.

Dan die roddel en achterklap waar ik het over had aan het begin van mijn verhaal. Vanuit het naoorlogse gereformeerd Amersfoort klinkt kritiek op de verzetshandelingen van het domineesgezin. Het gespeculeer over de aanleiding tot de inval drukt zwaar op de familieleden. *"Goede domineeskinderen laten zich niet in met 'rooie' RVV-ers."*, wordt er gezegd. Verzetshandelingen in de oorlog zijn voor veel gelovigen helemaal niet vanzelfsprekend. Het is eerder een zonde. *"Illegaal is illegaal"*, redeneren ze. Een ouderling komt op de thee bij Anna Rijper, voor wat geestelijke bijstand. Natuurlijk komen de wapenvondst en de executie van Sjouke en de jongens ter sprake. "Tsj", zegt de ouderling en citeert Jezus volgens Mattheüs: *"Wie naar het zwaard grijpt, zal door het zwaard omkomen."* Mien Rijper is erbij. Ze kan de man wel aanvliegen, maar beheerst zich. Verzetshandelingen worden in kwaad daglicht gezet.

Daar zie ik een parel met de twijfels over Loes van Overeem, de Witte Engel van Amersfoort, die zich zo inzette voor een betere behandeling van gevangenen. Die eten, medicijnen en kleding het kamp in kreeg. Hoe kon mevrouw Van Overeem zoveel voor elkaar krijgen? Ging zij niet te bevriend om met de Duitsers?

Een journalist van de VPRO vroeg haar in 1978: *'Kreeg u zoveel voor elkaar omdat u een jonge aantrekkelijke vrouw was?'* Ook Loe de Jong schreef in zijn levenswerk *Koninkrijk der Nederlanden*: *"Ze was niet alleen mooi, maar ook charmant."* Het roept allemaal een dubieus beeld op. Maar ik denk: Loes van Overeem zette veel in om haar doel te bereiken. En dat doel heiligt ook die vele middelen.

En nu dus weer die twijfels over haar in het Historisch Weekblad: 'Gemengde gevoelens over een eigengereide engel.' Ik belde de auteur van dit stuk en sprak met hem. Feitelijk heeft hij natuurlijk gelijk. Er was afgunst in het verzet, dus waren er gemengde gevoelens.

Maar was het niet dankzij die eigengereidheid, haar onverzettelijkheid, weerbarstigheid, misschien zelfs arrogantie, dat zij zoveel voor elkaar kreeg?

Ook bij de Rijpers was er lang sprake van geroddel en gespeculeer. Zelf ik, als kleinzoon, werd er in de jaren 80 mee geconfronteerd toen ik werkzaam was voor de lokale omroep van Amersfoort. Twee journalisten maakten een radiospecial over het Amersfoorts verzet. De Rijpers waren loslippig en onvoorzichtig geweest, zeiden ze tegen mij.

Mag ik even in herinnering brengen: Klaas 22 jaar, onderduiker Henk 18 jaar, Frans 18. Mijn eigen kinderen hebben nu deze leeftijden. Misschien was het niet allemaal even professioneel. Maar bedenk wel: velen deden niets in de oorlog, waren meelopers. Uit angst voor de gevolgen. En desondanks kwamen deze kinderen in verzet. Met gevaar voor eigen leven en dat van anderen. Voor onze vrijheid.

De familie Rijper was dan ook blij met een ingezonden brief in de krant. Een zin daaruit lees ik voor.

“En al fluisteren duizend stemmen over fouten die gemaakt zijn, al tracht ook nu de laster zijn weerzinwekkende klauwen nog uit te strekken naar hen, die nu het licht niet meer zien en het brood niet meer breken. Voor ons blijven zij, de Rijpers en de vele anderen, het lichtende voorbeeld in een van duisternis gevulde wereld.”

Deze tekst geeft de Rijpers moed. Het kwam ‘als balsem op een wond’, schrijft tante Mien mij. Een tekst om, nog steeds, trots op te zijn.

In 2017 worden, onder grote publieke belangstelling, voor het huis in de Johannes Bosboomstraat 15, struikelstenen onthuld voor dominee Rijper, zijn twee zoons en de huisgenoot. Een video-verslag hiervan vindt u op de website sjoukerijper.nl.

De zilveren handgreep van de wandelstok van dominee Rijper, letterlijk zijn laatste houvast, is in dit herdenkingscentrum te bekijken.

Anna Rijper zet zich na de oorlog in voor ondermeer de Stichting 40-45. Zij overlijdt in 1980 op 94-jarige leeftijd in Amersfoort. *“Strijd en moeite heb ik gekend”,* schrijft ze in haar afscheidsbrief. *“Maar de Here heeft mij nabij gestaan en uit veel noden genadiglijk gered.”*

Als zij sterft, ben ik pas 14 jaar oud. Ik heb haar alleen als kind meegemaakt. Dit verhaal is dan ook niet compleet; er zal vast wel meer gebeurd zijn.

De kinderen van Anna Rijper, die de oorlog hebben overleefd, hadden allemaal hun eigen ervaringen en herinneringen. En in de overlevering gaan soms details verloren, en veranderen de verhalen. Zie daar mijn disclaimer.

Ik vind het jammer dat ik mijn oma niet beter heb leren kennen. Maar dankzij de brieven, foto's en gesprekken met ooms, tantes, neven en nichten heb ik toch een beeld kunnen vormen; van een oma om **trots** op te zijn.

Een krachtige, wijze en diepgelovige vrouw. Die ondanks vele tegenslagen tegen zichzelf zei: Sta op! Morgen is er weer een dag!

Dankuwel.